

Grasduinen in leven en werk van de buitengewoon beminnelijke Willem Frederik Hermans

Door **Eric Palmen**

literatuur

- [nederlandse literatuur](#)

13 april 2023

Willem Frederik Hermans had zo weinig vrienden dat hij iedere week een emmertje water door de wastafel van de logeerkamer moest spoelen, anders begon het daar te stinken, zo zelden werd die gebruikt. Dat was althans de roddel die Gerard Reve over zijn voormalige kompaan in de wereld bracht. In *Het universum van Willem Frederik Hermans* leren we een heel andere kant van hem kennen.

Max Pam, Hans Renders en Piet Schreuders doken drie jaar lang in het archief van de auteur in het Haagse Literatuurmuseum en visten een schat aan informatie op die menig Hermansiaan zal doen watertanden. In hun inleiding vermelden de heren dat ze zich kostelijk hebben vermaakt. En dat doet de lezer ook. Wat een buitengewoon beminnelijke man was die Hermans toch, bij tijd en wijle.

Zo is er zuster Cecilia, een franciscanes van het klooster Nazareth in Oirschot, die in 1970 een brief schrijft aan Hermans, of ze niet een keertje langs mag komen om van gedachten te wisselen over het katholicisme in zijn werk. Zoals bekend, waren Hermans' meningen over het roomse volksdeel niet mals. In 1952 kreeg hij een proces aan zijn broek, vanwege belediging aan het adres van de ouwels vretende Brabanders en Limburgers in *Ik heb altijd gelijk*. Zuster Cecilia was van harte welkom en nam als zoenoffer een teddybeer mee, een verwijzing naar zijn verhaal 'De teddybeer' in *Een landingspoging op Newfoundland*. De non was uitstekend op de hoogte van zijn werk, en dat kon Hermans wel waarderen. Het werd een genoeglijke middag in Groningen.

Schoolgaande jeugd

Hermans had ook een zwak voor de schoolgaande jeugd die brieven aan hem schreef. Zo kreeg Christine Bey uit Schoonhoven een onvoldoende voor haar opstel over *Au Pair* omdat ze de achterliggende gedachte van Hermans' roman niet begrepen zou hebben. 'Lieve schat,' schreef Hermans terug, 'als jij het een leuk verhaal vond om te lezen, ben ik al dik tevreden. Zeg dat maar tegen je leraar.' Ria Hassink uit Wilp vroeg zich af of Dorbeck in *De donkere kamer van Damokles* echt heeft bestaan. 'Ja hoor, ik bestond. Dorbeck' liet hij de scholiere weten.

Duiding

Maar *Het universum van Willem Frederik Hermans* is zoveel meer dan een biografische dijenkletser. Het schijnt wel degelijk een nieuw licht op het schrijverschap en het oeuvre van Hermans. Zo spreekt hij zich in een brief aan Jacques de Haan onomwonden uit over het al dan niet bestaan van de dubbelganger in *De donkere kamer van Damokles*. 'Dorbeck bestaat wel degelijk, maar Osewoudt heeft door zijn schizofrene predispositie de schijn tegen zich[...] Het enige verschil tussen Osewoudt en een normale sigarenwinkelier is dat een normale sigarenwinkelier niet zo blindelings de opdrachten van Dorbeck zou hebben uitgevoerd.' In die zin leek Osewoudt op Rudolf Höss, kampcommandant van Auschwitz.

Neem zijn gedachten over fotografie. In 1978 zegt hij in een interview voor *De lezerskrant*: 'De zekerheid die een foto biedt als weergave van de werkelijkheid, kan een literator nooit bereiken. Nooit! En daarbij komt inderdaad het feit dat je de realiteit, zoals die is vastgelegd op een foto, nauwelijks kunt herkennen. Het is zoals het horen van je eigen stem op een bandrecorder, die klinkt van binnenuit ook heel anders.' Die uitspraak deed me denken aan een sleutelpassage in *Nooit meer slapen*, waarin Alfred Issendorf een filosofische uiteenzetting geeft over het zelfbeeld van de mens. Dat is door de fotografie volledig verstoord geraakt. 'Maar de camera, weten wij, kan niet liegen. En zo kom je in de loop van de jaren, via talloze foto's, erachter dat je meestal niet jezelf bent, niet symmetrisch met jezelf [...] Een Ik dat iets wil zijn – en een aantal schijngestalten die het ik onophoudelijk afvallen. Dat is het derde stadium: het voordien vrij zeldzame twijfelen aan zichzelf, laait op tot radeloosheid. De psychologie komt tot bloei.'

Blind

Treffend is ook hoe planmatig hij aan zijn oeuvre heeft gewerkt. De eerste ideeën voor *Herinneringen van een engelbewaarder*, een roman die hij in 1971 zou publiceren, ontwikkelde hij al in 1956, al was officier van justitie Bert Alberegts toen nog een commissaris van politie. Dat roept reminiscenties op met onderzoeker Pieter Blind, met wie Hermans' zuster in de meidagen van 1940 de dood vond. De auteurs stellen in *Het universum van Willem Frederik Hermans* ronduit vast dat Blind Corry Hermans vermoord heeft en daarna de hand aan zichzelf sloeg. Net als het politierapport uit 1940 dat ze in het stadsarchief van Amsterdam wisten op te duiken.

Het universum van Willem Frederik Hermans is een heerlijk boek waarin de 'Spielerei' van Hermans ruim baan krijgt. Piet Schreuders heeft zich in zijn vormgeving laten inspireren door *Mandarijnen op zwavelzuur* dat Hermans in 1964 in eigen beheer uitgaf. Het resultaat is een prachtig vormgegeven koffietafelboek dat je na lezing nog vaak ter hand zal nemen, al was het maar vanwege het advies van Hermans aan zuurpruim J.C. Bloem. 'Ach man, als het dan allemaal zo akelig is, probeer eens een borreltje minder te drinken, of voor mijn part een heleboel meer

dan je er toch al inneemt. Maar, in godsnaam, onderneem iets.' Dat denk je bij Hermans nooit. Hij was een cynicus, maar een goed geluimde cynicus.

*Het universum van Willem Frederik Hermans
Max Pam, Hans Renders, Piet Schreuders
De harmonie
ISBN 9789463361644
Verschenen in april 2023*

Lees ook het interview met Hans Renders door Marita de Jong op Biografieportaal.